

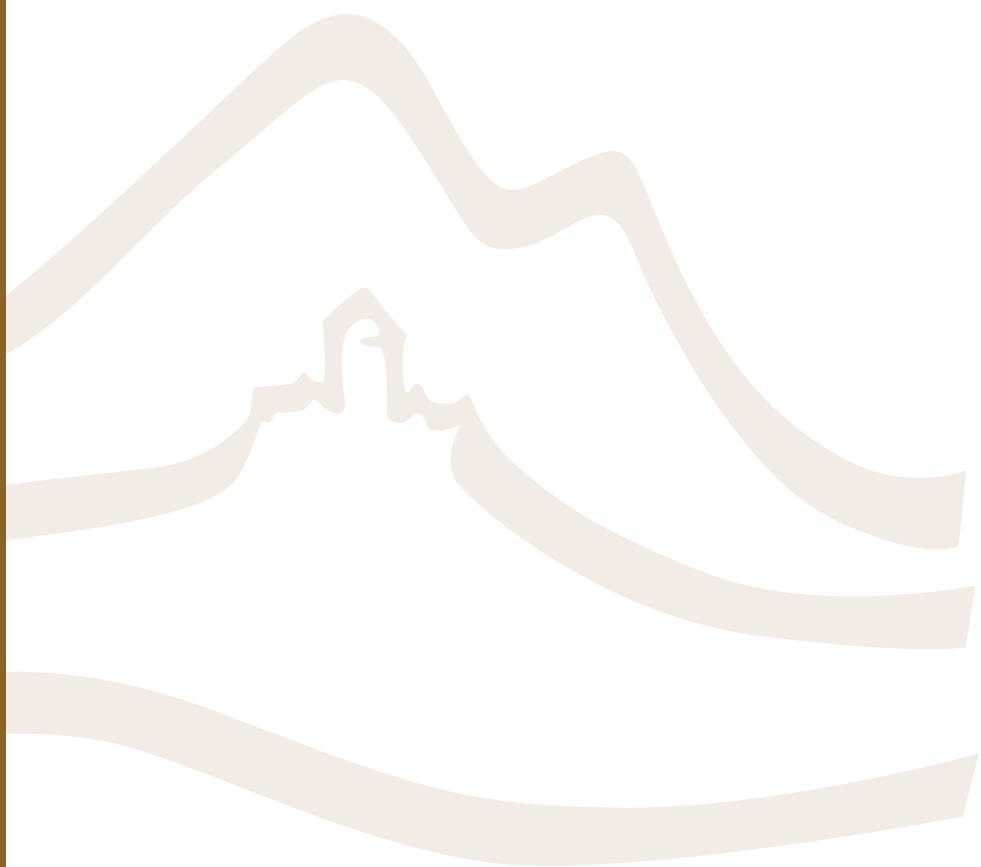
CENA

SLOVENSKEJ REPUBLIKY

ZA KRAJINU

2022

Vážení priateľa krajiny,

siedmy ročník Ceny Slovenskej republiky za krajinu je za nami. Úspech priniesol obci Bojná, ktorá sa stala jeho laureátom. Odbornú hodnotiacu komisiu si obec získala projektom Ku koreňom, ktorý nabáda k zachovaniu odkazu našich predkov a pátraniu človeka po svojej slovanskej podstate. Komisia navyše ocenila aj dva ďalšie výnimočné a unikátne projekty realizované občianskym združením Spolok vodný mlyn Kolárovo a obcou Vínosady, v ktorých sa odzrkadľuje úsilie pri plnení činností smerujúcich k vytváraniu vyvážených a harmonických vzťahov medzi potrebami ľudí a prostredím. Detailnejšie o nich píšeme na nasledujúcich stránkach tejto publikácie.

Prihlásené projekty nielen v roku 2022, ale počas celej existencie Ceny Slovenskej republiky za krajinu by nebolo správne vnímať len cez ich poradové čísla či konečné umiestnenie. Sú to zhmotnené výsledky nikdy sa nekončiacej práce šikovných ľudí – obyvateľov a zástupcov samospráv, neziskových organizácií, dobrovoľníkov, aktivistov. Každý projekt je samostatným príbehom, ktorý veľmi konkrétnym spôsobom pretvára krajinu, v ktorej žijeme.

Cena za krajinu je výstižným motivačným nástrojom pre stálu podporu starostlivosti o všetky typy krajiny a najmä je ocenením príkladných snáh tých dobrých, pozitívnych

zmien v krajine. To, aký máme ku krajine vzťah, sa prejavuje v našich každodenných rozhodnutiach a je odzrkadlením identity a hodnotového rebríčka každého jednotlivca. Zásadnú zmenu vo vnímaní pretvárania krajiny priniesol termín cieľová kvalita krajiny, ktorý bol definovaný v Dohovore o krajine Rady Európy. Dohovor ju definuje ako „prianie a požiadavky verejnosti týkajúce sa charakteristických črt krajiny, v ktorej žije, formulované pre danú krajinu kompetentnými orgánmi verejnej správy“. Projekty prezentované ich realizátormi vo všetkých ročníkoch Ceny Slovenskej republiky za krajinu sú príkladom aplikácie tejto zásady. Účast verejnosti spolu s uplatnením princípu cieľovej kvality krajiny je jedným z kľúčových kritérií pri hodnotení projektov nominovaných na cenu. Je veľmi potešujúce vidieť a zároveň posudzovať projekty na vysokej odbornej úrovni. Každým rokom tak prestíž tohto ocenenia rastie a zástupcom nominovaných projektov patrí naše poďakovanie.

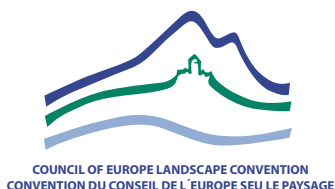
Netreba však zabúdať na to, že základným pilierom Ceny Slovenskej republiky za krajinu je okrem ocenenia úspešných činností, ktoré krajinu zveľaďujú a stávajú sa motiváciou pre ostatných, aj moment na uvedomenie si jej existencie a významu pre ľudstvo. Vážení čitatelia, zastavme sa, pozrime sa okolo a načúvajte jej. Dokázali to generácie pred nami, dokážeme to aj my, pre budúcnosť nás všetkých.

Mgr. Michal Maco

generálny riaditeľ

Slovenskej agentúry životného prostredia

DOHOVOR O KRAJINE RADY EURÓPY

Dohovor o krajine Rady Európy je prvou medzinárodnou zmluvou, ktorá sa týka všetkých aspektov kultúrnej krajiny. Prináša prevratný pohľad na dosiaľ prevládajúci názor, že krajine tvoriacej priaznivé podmienky na život jednotlivca v spoločnosti rozumejú iba experti. Posilňuje význam krajiny ako dôležitej súčasti kvality života ľudí v mestách i na vidieku. Chápe krajinu ako základnú súčasť európskeho prírodného a kultúrneho dedičstva, upevňujúcu našu európsku identitu. Uznáva pranie verejnosti užívať krajinu vysokej kvality a zohrávať aktívnu úlohu pri jej ďalšom rozvoji. Dohovor o krajine Rady Európy je spoločným európskym nástrojom zameraným na ochranu, manažment a plánovanie, uznávajúc, že kvalita a rozmanitosť európskej krajiny predstavuje náš spoločný zdroj, pri ktorého ochrane máme navzájom všetci spolupracovať. Cieľom dohovoru je zaviesť vhodnú politiku, koncepcie a opatrenia v komplexnej starostlivosti o všetky typy krajiny.

V snahe podporiť európsku spoluprácu s mimoeurópskymi štátmi, ktoré si želajú implementovať ustanovenia dohovoru, bol prijatý Protokol, ktorým sa mení a dopĺňa Európsky dohovor o krajine.

- Krajina
- Cieľová kvalita krajiny
- Ochrana krajiny
- Typológia krajiny
- Krajinné plánovanie
- Charakteristický vzhľad krajiny
- Manažment krajiny
- Krajinná koncepcia
- Účasť širokej verejnosti
- Európska spolupráca
- Vzdelávanie

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Dohovor o krajine Rady Európy

Otvorený na podpis: 20. 10. 2000 vo Florencii

Vstup do platnosti: 1. 3. 2004

Vstup do platnosti Protokolu, ktorým sa mení a dopĺňa Európsky dohovor o krajine: 1. 7. 2021

Slovenská republika

Podpis: 30. 5. 2005

Ratifikácia: 9. 8. 2005

Vstup do platnosti: 1. 12. 2005

CENA SLOVENSKEJ REPUBLIKY ZA KRAJINU

Starostlivosť o krajinu je komplex činností vedúcich ku kvalitnej ochrane, plánovaniu a tvorbe krajiny. Na rozdiel od tradične chápanej ochrany prírody môžeme v tejto súvislosti hovoriť o zámerných procesoch formovania krajiny s cieľom udržať alebo zlepšiť jej kvalitu. V súčasnom vnímaní starostlivosti o krajinu, v zmysle Dohovoru o krajine Rady Európy, má veľký význam uchovanie identity krajiny, jej charakteristických črt, uvedomujúc si fakt, že krajina predstavuje základ nášho prírodného, ale aj kultúrneho dedičstva. V poslednej dobe je čoraz väčší dôraz kladený na výchovu a vzdelávanie v oblasti vnímania krajiny, ale aj akceptácie názorov miestnych obyvateľov na cieľovú kvalitu krajiny, v ktorej žijú. Kvalitný manažment krajiny môžeme dosiahnuť komplexným systémovým prístupom – ochranou krajiny, vhodným plánovaním a citlivou tvorbou krajiny, ako aj činnosťami, ktoré majú z hľadiska perspektívy udržateľného rozvoja zabezpečiť a zosúladiť sociálne, hospodárske a environmentálne procesy v krajine.

Ocenenie skúsenosti dobrej praxe

Významným prvkom v spoločných tendenciách európskych štátov v systéme starostlivosti o krajinu je prenos a sieťovanie skúseností, inovatívnych postupov a metód v krajinom manažmente, ktoré slúžia na napĺňanie cieľov stanovených v Dohovore o krajine Rady Európy. Príklady dobrej praxe predstavujú významný stimulačný nástroj v systéme starostlivosti o krajinu a zaslúžia si publicitu a hlavne rozširovanie výsledkov dosiahnutých v jednotlivých projektoch. Jedným zo spôsobov je aj ocenenie týchto aktivít, ktoré poukazuje na ich vzorové hodnoty.

Aj v našich národných podmienkach sa realizovalo množstvo projektov zameraných na starostlivosť o krajinu, ktoré môžu slúžiť ako príklady dobrej praxe a je potrebné

na ne poukázať a prezentovať ich. Slovenská republika, uvedomujúc si čoraz viac rastúci význam krajiny v procese udržateľného rozvoja našej spoločnosti, pristúpila ako zmluvná strana Dohovoru o krajine Rady Európy k udeľovaniu Ceny Slovenskej republiky za krajinu (ďalej tiež cena).

Cena Slovenskej republiky za krajinu sa udeľuje v dvojročnom cykle, v každom párnom roku. V nepárnom roku je laureát národnej ceny nominovaný na **Cenu Rady Európy za krajinu** ako jediný reprezentant Slovenskej republiky. V roku 2010 bol vyhlásený prvý ročník a oprávnení kandidáti sa po prvýkrát uchádzali o Cenu slovenskej republiky za krajinu.

Vyhlasovateľ Ceny Slovenskej republiky za krajinu:

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky

Národný koordinátor Ceny Slovenskej republiky za krajinu:

Slovenská agentúra životného prostredia

Oprávnení kandidáti

- miestne a regionálne samosprávy,
- združenia miestnych a regionálnych samospráv (mikroregionálne združenia),
- cezhraničné združenia miestnych a regionálnych samospráv spoločne spravujúce krajinu,
- mimovládne organizácie.

Oprávnené projekty

Oprávnenými projektmi sú projekty s charakterom implementovaných krajiných koncepcií a opatrení, spĺňajúce kritériá posudzovania Ceny Slovenskej republiky za krajinu. Projekty možno priamo prihlásiť alebo môžu byť navrhnuté inou právnickou alebo fyzickou osobou.

Hodnotiace kritériá

Cena Slovenskej republiky za krajinu je čestným vyznamenaním pre organizácie, ktoré ideovo, tematicky a prakticky prispievajú k implementácii Dohovoru o krajine Rady Európy na národnej úrovni. Jej cieľom je oceniť aktivity smerujúce ku kvalitnému a k udržateľnému manažmentu krajiny. Cena je motivačným nástrojom na kontinuálnu podporu starostlivosti o všetky typy krajiny a ocenením príkladných snáh o dosiahnutie napĺňania spoločných cieľov v procese implementácie Dohovoru o krajine Rady Európy. Slovenská republika udeľuje túto cenu na podporu prezentácie úspešných aktivít smerujúcich k ochrane, manažmentu či plánovaniu krajiny a následnej nominácie laureáta na Cenu Rady Európy za krajinu.

V rámci hodnotenia sa nominované projekty posudzujú podľa štyroch základných kritérií, ktoré sú definované v zmysle uznesenia CM/RES (2008)3 o pravidlách vzťahujúcich sa na **Cenu Rady Európy za krajinu**.

KRITÉRIUM 1

Udržateľný územný rozvoj

Predložené ukončené projekty musia poskytovať hmatateľnú formu ochrany, manažmentu a plánovania krajiny. To znamená, že projekty musia byť v čase predloženia kandidatúry ukončené a k dispozícii pre užívanie verejnou najmenej tri roky.

Okrem toho tieto projekty musia:

- byť súčasťou koncepcie udržateľného rozvoja a musia byť v súlade so strategickými dokumentmi danej oblasti;
- preukázať svoju environmentálnu, sociálnu, ekonomickú, kultúrnu a estetickú udržateľnosť;
- eliminovať alebo naprávať poškodenia krajinných štruktúr;
- pomáhať pri zveľaďovaní a zlepšovaní kvality krajiny a tvorbe jej nových kvalít.

KRITÉRIUM 2

Vzorová hodnota

Implementácia koncepcie alebo opatrení, projektov, ktoré viedli k zlepšeniu ochrany, manažmentu a/alebo plánovania krajiny, musí predstavovať príklad správnej praxe hodný nasledovania ostatnými subjektmi.

KRITÉRIUM 3

Účasť verejnosti

Koncepcia alebo opatrenia implementované so zreteľom na ochranu, manažment a/alebo plánovanie krajiny by mali zahŕňať aktívnu účasť verejnosti, miestnych a regionálnych orgánov, miestnych aktérov a mali by jasne vyjadrovať cieľovú kvalitu krajiny. Verejnosť by mala byť schopná zúčastniť sa dvoma spôsobmi súčasne:

- prostredníctvom dialógu a výmenami názorov medzi členmi spoločnosti (napríklad verejné stretnutia, diskusie, postupy účasti a konzultácie v teréne);
- prostredníctvom postupov na účasť verejnosti pri plánovaní koncepcií implementovaných národnými, regionálnymi a miestnymi orgánmi.

KRITÉRIUM 4

Zvyšovanie povedomia

Projekty nominované na Cenu Slovenskej republiky za krajinu musia byť súčasne zamerané na zvyšovanie povedomia občianskej spoločnosti, súkromných organizácií a verejných orgánov o hodnote krajiny, jej úlohe a zmenách v krajine.

PROJEKTY NOMINOVANÉ NA CENU SLOVENSKEJ REPUBLIKY ZA KRAJINU *

Obec Bojná

Ku koreňom
www.bojna.sk

Občianske združenie Spolok vodný mlyn Kolárovo

Návrat lodného mlyna
www.vodnymlyn.sk

Obec Vinosady

Tam, kde víno tečie potokom, ľudia v pote pracujú
www.vinosady.sk

Obec Gajary

Za krajšie a zelenšie Gajary
www.gajary.sk

Občianske združenie KATARÍNKA

Katarínka – záchrana ruín Kláštora a Kostola sv. Kataríny Alexandrijskej
www.katarinka.sk

Občianske združenie Korytnická železnica Ružomberok

Korýtko vlakom, bicyklom
www.korytnickazeleznica.eu

Občianske združenie Naše Zálesičko

Korzo Zálesie – revitalizácia nábrehia Malého Dunaja pre voľnočasové aktivity
www.nasezalesicko.sk

Obec Nitrianska Blatnica

Komplexné reštaurovanie Rotundy sv. Juraja v Nitrianskej Blatnici
a revitalizácia jej okolia
www.nitrianskablatnica.sk

20
22

CENA SLOVENSKEJ REPUBLIKY ZA KRAJINU 2022

Vyhlasovateľ Ceny Slovenskej republiky za krajinu:

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky

Národný koordinátor Ceny Slovenskej republiky za krajinu:

Slovenská agentúra životného prostredia

Harmonogram udeľovania Ceny Slovenskej republiky za krajinu v roku 2022

Siedmy ročník Ceny Slovenskej republiky za krajinu bol vyhlásený 29. marca 2022. Termín akceptácie prihlášok bol stanovený na 30. jún 2022. Po jeho uplynutí a po administratívnej kontrole prihlášok národný koordinátor 20. júla 2022 zverejnil nominované projekty, ktoré splnili kritériá ceny.

Na Cenu Slovenskej republiky za krajinu bolo v roku 2022 celkovo prihlásených deväť realizovaných projektov. Kritériá posudzujúce oprávnenosť predloženia projektov v rámci administratívnej kontroly národným koordinátorom ceny splnili všetci kandidáti. Obec Buzica 19. augusta 2022 stiahla svoju kandidatúru a do odborného hodnotenia nakoniec postúpilo iba osem projektov.

Nominované projekty boli obhajované pred odbornou komisiou zloženou z odborníkov na starostlivosť o krajinu, zo zástupcov verejnej správy, samosprávy a zástupcov neziskového sektora.

Zasadnutie odbornej komisie

Odborná komisia zasadla v dňoch 23. – 24. augusta 2022 v Banskej Bystrici. Počas prvého dňa rokovania, ktorý sa konal za účasti nominantov, boli prostredníctvom prezentácií predstavené nominované projekty. V následnej diskusii mali kandidáti priestor na zodpovedanie otázok odbornej komisie.

**SLOVENSKÁ
AGENTÚRA
ŽIVOTNÉHO
PROSTREDIA**

Manažér Ceny Slovenskej republiky za krajinu 2022:

Mgr. Michal Maco

*Slovenská agentúra životného prostredia,
generálny riaditeľ*

Odborná komisia Ceny Slovenskej republiky za krajinu 2022:

Predsedníčka odbornej komisie:

Mgr. Zlatica Csontos Šimoňáková
Ministerstvo životného prostredia SR

Členovia odbornej komisie:

Ing. Zoltán Balko

Spoločnosť pre záhradnú a krajinnú tvorbu, o. z.

Ing. Juraj Modranský, PhD.

Fakulta ekológie a environmentalistiky TU vo Zvolene

Ing. Michaela Mrázová

Štátna ochrana prírody SR

Mgr. Anna Tuhárska

Pamiatkový úrad SR

Ing. David Turčáni, PhD.

kRAJ, o. z. (zástupca laureáta Ceny SR za krajinu 2020)

RNDr. Ida Vanáková

Ministerstvo životného prostredia SR

Organizačný garant:

Mgr. Iveta Bohálová

Slovenská agentúra životného prostredia

Členovia odbornej komisie následne zhodnotili komplexnosť a celkový prínos projektov v starostlivosti o krajinu, mieru naplnenia kritérií pre posudzovanie ceny, príkladnosť, opakovateľnosť, udržateľnosť projektov, kvalitu predložených podkladov a samotnej prezentácie, ako aj národnú reprezentatívnosť na európskej úrovni.

Na základe zhodnotenia výsledkov určila odborná komisia laureáta siedmeho ročníka národného kola ceny. Vzhľadom na vysokú úroveň predložených projektov udelila odborná komisia osobitné uznanie a poďakovania.

Vyhlásenie výsledkov

Slávnostné vyhlásenie Ceny Slovenskej republiky za krajinu sa uskutočnilo 24. októbra 2022 v priestoroch historickej Radnice mesta Banská Bystrica, kde ocenenia odovzdal štátny tajomník

ministerstva životného prostredia Mgr. Juraj Smatana ako zástupca vyhlasovateľa ceny a generálny riaditeľ Slovenskej agentúry životného prostredia Mgr. Michal Maco ako manažér ceny.

Laureát Ceny Slovenskej republiky za krajinu 2022 získal nomináciu Slovenskej republiky na účasť v Cene Rady Európy za krajinu 2022/2023. V zmysle článku 11 Dohovoru o krajine Rady Európy sa stal jediným zástupcom Slovenskej republiky na medzinárodnej úrovni.

VÝSLEDKY CENY SLOVENSKEJ REPUBLIKY ZA KRAJINU 2022

CENU SLOVENSKEJ REPUBLIKY ZA KRAJINU 2022

získala a laureátom sa stala

obec Bojná

za dlhodobý a systematický prístup k ochrane kultúrneho dedičstva raného stredoveku, jeho popularizáciu a sprístupňovanie prostredníctvom zážitkových foriem poznávania histórie, preukázaný projektom

Ku koreňom

OSOBITNÉ UZNANIE ODBORNEJ KOMISIE

bolo udelené nasledujúcim nominantom:

Občianske združenie Spolok vodný mlyn Kolárovo

za prinavrátenie historického krajinného prvku odrážajúceho tradičné využitie vodného toku a za dlhodobú ochranu a prezentáciu kultúrneho dedičstva riečnej krajiny, preukázané projektom

Návrat lodného mlyna

Obec Vinosady

za zachovávanie charakteristickej štruktúry vinohradníckej krajiny, propagáciu vinohradníctva a budovanie vodozádržných opatrení v krajine, preukázané projektom

Tam, kde víno tečie potokom, ľudia v pote pracujú

POĎAKOVANIE ODBORNEJ KOMISIE

bolo udelené nasledujúcim nominantom:

Obec Gajary

za príkladný prístup k budovaniu zelenej infraštruktúry obce v spolupráci s verejnosťou a súkromným sektorom, preukázaný projektom

Za krajšie a zelenšie Gajary

Občianske združenie KATARÍNKA

za dlhoročné úsilie o záchranu historickej pamiatky a úspešné rozvíjanie dobrovoľníckej činnosti, preukázané projektom

Projekt Katarínka – záchrana ruín Kláštora a Kostola sv. Kataríny Alexandrijskej

Občianske združenie Korytnická železnica Ružomberok

za sprístupnenie kultúrno-turistického potenciálu krajiny prostredníctvom ekologicky únosnej dopravy, preukázané projektom

Korýtko vlakom, bicyklom

Občianske združenie Naše Zálesíčko

za zveľadenie narušeného prírodného prostredia časti Malého Dunaja a vytvorenie priestoru pre návrat človeka do prírody prostredníctvom komunitných aktivít a realizáciou architektonických prvkov harmonizujúcich s okolitou prírodou, preukázané projektom

Korzo Zálesie – revitalizácia nábrežia Malého Dunaja pre voľnočasové aktivity

Obec Nitrianska Blatnica

za podporu systematického výskumu, obnovu a prezentáciu hodnôt predrománskej sakrálnej stavby a citlivý prístup k úprave okolitej krajiny, preukázaný projektom

Komplexné reštaurovanie Rotundy sv. Juraja v Nitrianskej Blatnici a revitalizácia jej okolia

Obec Bojná

Projekt Ku koreňom

www.bojna.sk

Projekt je koncepčným súborom cielených rozvojových aktivít zameraných na zhodnocovanie kultúrno-historického potenciálu územia obce Bojná, viažuceho sa na významné mocenské a hospodárske centrum a jedno z najzachovalejších slovanských hradísk Veľkej Moravy v obci Bojná, na ktorom boli objavené unikátne archeologické nálezy z obdobia 9. storočia n. l., dokladujúce život našich predkov a počiatky kristianizácie na Slovensku. Aktivita obce boli realizované v rôznych oblastiach, aby sa navzájom prepájali a doplňali, a to v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV v Nitre, partnerskými organizáciami, občianskymi združeniami zo Slovenska i z Moravy, obyvateľmi obce, ako i širokou verejnosťou. Cieľom projektu bola popularizácia významných archeologických objavov a výsledkov systematického výskumu, ktorý sa na archeologickej lokalite Valy (Bojná 1) začal v roku 2003. Hradisko Valy, ležiace v Považskom Inovci, má rozlohu vnútorného opevnenia 11 hektárov, celková plocha akropole i s predhradím je 14 hektárov. Okolo celého areálu sa vinie veľmi dobre zachovaný val, ktorý dosahuje na vnútornej strane výšku 3 až 5 metrov a z vonkajšej 10 metrov, pričom jeho základňa je široká asi 18 metrov. Z dôvodu jeho unikátneho zachovania je vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku.

Obec zriadila v priestoroch obecného úradu v roku 2012 Archeologické múzeum Veľkej Moravy, ktoré prezentuje výsledky výskumu z piatich archeologických lokalít tvoriacich v minulosti unikátnu sídliskovú a obrannú aglomeráciu. K najvzácnejším exponátom patrí súbor šiestich pozlátých reliéfnych plakiet a bojnínsky zvon so železným srdcom, ktorý patrí medzi tri najstaršie odlievane kres-

ťanské zvony na svete. V roku 2021 bola bronzo- kópia bojnínskeho zvona odovzdaná na audienciu u Sv. Otca Františka.

Ďalším krokom bolo rozšírenie múzea o stálu expozíciu v prírode, nachádzajúcu sa priamo na hradisku Valy. Obec Bojná si odplatne prenajala územie hradiska od vlastníka – urbárskej spoločnosti – za účelom spravovania, ochrany a rozvoja lokality. Postupne boli na hradisku z rôznych zdrojov od roku 2012 vybudované hypotetické rekonštrukcie objavených slovanských polozemnic, zásobnice na uskladňovanie potravín a kupolovej pece. Najväčším rekonštruovaným objektom bola hypotetická rekonštrukcia východnej brány hradiska zrealizovaná v roku 2018 s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR. Východná brána z dubovej tesárskej konštrukcie je modelovou rekonštrukciou in situ. Jej realizáciou sa eliminovala vznikajúca masívna erózna degradácia valu v danom mieste. V rámci zrealizovanej obnovy bol priamo v bráne vytvorený expozíčný priestor, ktorý je bezplatne celoročne prístupný návštevníkom.

Pri realizácii projektu obec uplatňuje systém hľadania vlastných koreňov, vlastnej národnej identity, a to prostredníctvom inovatívnych foriem vzdelávania a rôznych zážitkových foriem poznávania histórie so zameraním na popularizáciu archeologických lokalít a zvyšovanie povedomia verejnosti o hodnotách krajiny.

Edukačné aktivity sú zamerané už na deti materskej školy. Obec cielene rozvíja túto tému aj na prvom stupni základnej školy prostredníctvom regionálnej výchovy a tiež aktivitami zameranými na umeleckú tvorbu a remeslá, ktoré sú určené pre mládež a dospelých. V spolupráci s Tribečským osvetovým stre-

diskom organizuje výtvarné súťaže pre žiakov základných a stredných škôl.

Zážitkové poznávanie histórie je inovatívnym a najúčinnjším spôsobom edukácie všetkých vekových kategórií. Tento mimoriadne atraktívny a pútavý spôsob poznávania histórie začala obec uplatňovať priamo na hradisku Valy od roku 2013 prostredníctvom Cyrilo-metodských slávností. Návštevníkom umožňuje prežiť na vlastnej koži slávnú históriu Veľkej Moravy prostredníctvom ukážok dobových remesiel, školy písania v hlaholike, dobovej kuchyne, prezentácie kuchyne našich predkov, ukážok bojového umenia veľkomoravskej armády či prezentácie výsledkov archeologického výskumu.

Priamo na hradisku Valy organizuje obec i tematické kurzy historických tesárskych techník a od roku 2019 aj Bojniansky rezbársky plenér, ktorý je zameraný na rezbársku umeleckú tvorbu prevažne s veľkomoravskou tematikou. Drevené plastiky z plenérov z dubového a lipového dreva dotvárajú atmosféru hradiska a skrášľujú verejné priestranstvá obce.

V snahe ochrániť a uchovať archeologickú lokalitu hradiska Valy pripravuje obec ďalší investičný zámer – Archeoskanzen Bojná. Mimo areálu hradiska bol zakúpený 8-hektárový pozemok, bola spracovaná ideová štúdia skanzenu a vydané územné rozhodnutie. Realizáciou archeoskanzenu v dostupnej vzdialenosti od archeologických nálezísk bude zabezpečená potrebná turistická infraštruktúra, pričom bude prezentovaný pohľad na život a dobu, keď sa začínala formovať naša národná identita. Aplikujú sa v ňom široké možnosti muzeálnej pedagogiky vrátane interaktívnej účasti návštevníkov na edukatívnych a experimentálnych programoch, a to aj pre pohybovo a zdravotne znevýhodnených návštevníkov.

K propagačným aktivitám projektu prislúcha prezentácia kultúrno-historického dedičstva našich predkov prostredníctvom publikačnej činnosti, výstav doma i v zahraničí, realizáciou rôznych mediálnych informačných aktivít (videá, web, lokálna TV atď.).

Občianske združenie Spolok vodný mlyn Kolárovo

Projekt
Návrat lodného mlyna
www.vodnymlyn.sk

Projekt je zameraný na zachovanie a prevádzkovanie technickej pamiatky – plávajúceho lodného mlyna – ako súčasť kultúrneho dedičstva v jeho prírodnom prostredí. Jeho cieľom bolo využiť potenciál lodného mlyna na vytvorenie atraktívneho kultúrno-spoločenského priestoru v prírodnom prostredí Kolárova a prezentovať ho ako zachovalé technické zariadenie, ktoré tvorilo súčasť koloritu Žitného ostrova od 18. storočia, keďže táto rovinatá krajina bola odjakživa významnou obilnicou a mlyny boli jej neodmysliteľnou súčasťou.

Spolok Vodný mlyn Kolárovo je dobrovoľným, nezávislým združením občanov a v rámci svojej činnosti sa venuje starostlivosti o národnú kultúrnu pamiatku Lodný mlyn, prevádzkovaní Múzea vodného mlynárstva, vzdelávacím aktivitám zameraným na históriu mlynárstva, budovaniu a údržbe turistického areálu vrátane objektov ľudovej architektúry, organizovaniu kultúrnych, športových a spoločenských podujatí, ochrane prírody, oživovaniu ľudových zvykov, kultúry a remesiel a vytváraní podmienok na pozdvihnutie významu vidieka a rozvoj agroturistiky.

Mlyn v Kolárove je replikou vodného mlyna, ktorý fungoval pri obci Radvaň nad Dunajom neďaleko Komárna v období 1920 až 1945. Na základe dvojmetrovej makety mlyna spravila Stavebná fakulta SVŠT v Bratislave projekt, podľa ktorého lodnice v Komárne postavili v roku 1982 repliku mlyna za 4,5 milióna korún. Iniciátorom presunu chátrajúceho mlyna z komárňanského prístavu do Kolárova bol v roku 1990 Ivan Šáli, ktorý bol predsedom miestnej organizácie Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny, čo bol predchodca spolku. V roku 1990 ho ochránari dotiahli

vlečným remorkérom do pôvodného koryta Malého Dunaja, ktorý sa chystali prehradiť pri sútoku s Váhom. Mlyn zakotvil na mieste, kde sa vznáša na vodnej hladine doteraz, čím sa oživila dávna tradícia mlynárstva.

Ukotvením vodného mlyna na ľavom brehu Malého Dunaja vznikla potreba vybudovania mostného spojenia medzi ľavým a pravým brehom Malého Dunaja. V roku 1992 bol vybudovaný celodrevený, 86 metrov dlhý most, ktorý predstavuje najdlhší most v strednej Európe. Ide o kópiu staršieho mosta, strhnutého v 50 rokoch 20. storočia ľadovými kryhami. S budovaním kolových stavieb vo vodnom prostredí v tom čase nemal nikto skúsenosti, a tak zase rozhodovala oduševnenosť, nadšenie aj improvizácia Ivana Šáliho, ktorý inicioval zapojenie československej armády do realizácie projektu. Most pomáhali stavať vojenský odborníci s použitím pontónov a baranidiel. Na stavbu sa použili agátové koly. Most v správe mesta Kolárovo bol upravený a zastrešený v rokoch 1997 a 2000.

Areál vodného mlyna, nachádzajúci sa na okraji lužného lesa, plní niekoľko dôležitých funkcií: kultúrnu, turistickú, prírodno-

dychovú, spoločenskú, estetickú. Dlhoročným úsilím spolku sa z neho stal atraktívny priestor, postupne sa dobudovala doplnková infraštruktúra – sedliacky dom a dedinská pec ako typické prvky pôvodnej ľudovej architektúry či Krčma u mlyna, čo je podobne ako most kolová stavba na agátových podperách. Areál sa stal centrom miestneho turizmu, nachádza sa na križovatke vodných a cyklistických trás. Ročne sem cielene zavíta 10- až 15-tisíc návštevníkov zo Slovenska i zahraničia.

Projekt zlepšuje kvalitu krajiny a tvorí základ pre zachovanie prírodných hodnôt tohto regiónu. Spolok inicioval v roku 2019 zmenu územného plánu mesta Kolárovo na prírodno-oddychovú zónu. Pozornosť venuje aj zachovávaní hlavových vrb, ktoré boli pre túto oblasť typické – pravidelne sa uskutočňuje ich orezávanie a

postupne sa vysádzajú ďalšie. Vzhľadom na to, že okolie vodného mlyna sa využívalo ako pasienky, niekoľko rokov tu bola prevádzkovaná zvieracia farma.

Areál sa stal prirodzenou súčasťou mesta, miestom hudobných stretnutí, festivalov, jarmokov a športových aktivít. So spolkom spolupracujú ďalšie spoločenské organizácie pôsobiace v Kolárove – Spolok slovenskej kultúry, Helló Gúta, Združenie – Za lepšie Kolárovo. Ponúkajú bezplatnú pomoc, organizujú rôzne charitatívne podujatia a brigády. V posledných rokoch vznikla nová tradícia tzv. Kattancs-festivalu. Kattancs je paprikový koláč, miestna špecialita. Každoročne sa na festivale zúčastňujú stovky ľudí, mnohí pečú koláče priamo tu v dedinskej peci, iní ich iba ochutnávajú.

Obec Vinosady

Projekt

**Tam, kde víno tečie potokom,
ľudia v pote pracujú**

www.vinosady.sk

Cieľom projektu bolo zachovanie typickej štruktúry vinohradníckej krajiny a propagácia vinárstva a vinohradníctva. Obec vracia opusteným a zanedbaným vinohradom ich pôvodnú produkčnú funkciu a svojimi aktivitami sa snaží o zachovanie poľnohospodárskeho a vinárskeho charakteru obce, a to aj prostredníctvom podpory vzdelávania mladej generácie a jej zapojenia do kultúrnych či environmentálnych činností.

V rámci projektu bolo zrevitalizované nádvorie obecného úradu, ktoré bolo miestom odkladania nepotrebných vecí. Stávali tu poškodené kontajnery, ktoré čakali na odvoz do zberovej spoločnosti. Priestor bol vypratáný a vyčistený, vyviezlo sa päť kontajnerov odpadkov. Počas vypratávania bol objavený vchod do 400-ročnej klenbovej pivnice. Tá bola najprv vyčistená od naplavenej zeminy a následne došlo k osadeniu dlažby z tehál, vybudoval sa systém na zachytávanie vody z prameňa a zo strechy úradu, bola zavedená elektrina, osadené umývadlo a namontované osvetlenie. Na realizácii uvedených projektov sa podieľali predovšetkým dobrovoľníci – vinári zo Združenia vinosadských vinohradníkov a vinárov. Po úpravách sa začala obecná pivnica používať ako spoločný prezentačný priestor pre vinárov, ktorí nemajú vlastné prezentačné priestory. Ponúkajú tu svoje lokálne produkty, akými sú víno, vína zmrzlina, vínne želé či olej lisovaný za studena z jadriek révy. Na nádvorí je obecná solárna sušička, ktorá slúži obyvateľom obce na sušenie ovocia, bylínok či húb. Obec sa takto snaží občanom zabezpečiť zdravý výživu i počas zimných mesiacov z lokálnych zdrojov.

O Vinosadoch sa vraví, že sú hlavná obec vína,

v obci sa nachádza 20 vinárstiev, ktoré vyhrávajú ocenenia na zahraničných aj domácich výstavách. V rámci obecného zastupiteľstva pôsobí aj vinárska komisia, ktorej hlavnou úlohou je vytváranie podmienok na zachovávanie typickej štruktúry vinohradníckej krajiny, propagáciu vinárstva a vinohradníctva a prinavrátenie produkčnej funkcie opusteným a zanedbaným vinohradom.

Jedným z výstupov projektu je vybudovanie náučného vinohradnícko-vinárskeho chodníka, ktorý vedie popri významných vinárstvach. Návštevník sa z 12 infotabúl dozvie o histórii vinárstva v obci, o tom, čo robí vinár a vinohradník 12 mesiacov v roku, spozná najznámejšie tradičné odrody vínnej révy. Pri každej náučnej tabuli je zasadený strom z pôvodného genofondu a kľče vínnej révy.

Obec spája so susednými obcami vinohradnícka cyklomagistrála. V rámci projektu obec premenila bývalé smetisko na zelenú oázu. Z navozenej zeminy sa pomocou bagrov vyformoval kopec, na ktorom študenti stredných škôl v rámci Týždňa dobrovoľníctva vysadili 40 stromov. Na vrchu kopca je drevený posed s vyhliadkou na okolitú krajinu. Obec vysadila popri tejto cyklotrase ovocnú a lipovú aleju (100 ks) a ovocnú aleju starých a krajových odrôd (100 ks). Do aktivít sú zapájaní aj miestni obyvatelia, predovšetkým mladá generácia. Je vedená k ochrane a obnove pôvodného genofondu prostredníctvom adoptovania vysadených drevín a následnej starostlivosti o ne. Aleje sú zavlažované dažďovou vodou zachytenou zo strechy úradu do podzemnej nádoby osadenej na nádvorí.

Tradičnými motívmi obce boli pomaľované aj zastávky, nachádza sa tu panoráma obce

s Kostolom sv. Martina, výjav z obaračiek vo vinohrade, včelár na včelnici a mladý pár vo vinosadskom kroji. S vínom sú tiež spojené mnohé kultúrno-spoločenské aktivity v obci, do ktorých sú pri príprave a organizácii zapojené miestne spolky a združenia, ako aj obyvatelia. Obec založila tradíciu Putovania za vínom z pivnice do pivnice, keď vinári otvoria svoje pivnice a ponúkajú degustácie pre verejnosť. Spolupráca obce so spolkami vinárov a vinohradníkov prináša pozitívne zmeny v podobe obnovy zanedbaných viníc. Na spoznávanie a ochranu lesov pred požiarom v katastri obce sa zameriava spolupráca s poľovníckym združením. Poľovníci zo združenia Solcar každoročne pripravujú letnú školu a organizujú súťaže s poľovníckou tematikou, v spolupráci s obcou pripravujú podujatia – napr. stavanie mája, divinový guláš a veľa edukačných podujatí. V spolupráci s Klubom žien obec zachováva miestne tradície, vyšívajú sa nové kroje a zachováva sa miestna gastronómia, predovšetkým výrobou tzv. frkacúľ.

Obec pripravuje podujatia s ukázkami bojov SNP a tvorí náučný chodník po stopách druhej svetovej vojny, nachádza sa tu val 26 protitankových kociek, guľometné hniezdo a bunker, ktoré obec svojpomocne čistí od nánosov. V obci taktiež dobre funguje komunikácia obecného úradu s aktívnymi občanmi. Pokiaľ bude vôľa na spoluprácu pretrvávajúť, všetky realizované projekty sa budú rozvíjať a rásť.

Obec Gajary

Projekt

Za krajšie a zelenšie Gajary

www.gajary.sk

Obec Gajary leží na Záhorskej nížine na terase Moravy. Dané prírodné podmienky a intenzívne využívaná poľnohospodárska krajina spolu s prejavmi zmeny klímy boli impulzom na podporu zvyšovania podielu zelenej infraštruktúry v zastavanom území obce. Na tento účel bola pri obecnom zastupiteľstve zriadená komisia životného prostredia, ktorá aj vzhľadom na personálne prepojenie intenzívne spolupracuje s komunitou dobrovoľníkov Za krajšie Gajary. Pri realizácii aktivít projektu obec získava predovšetkým externé finančné zdroje na nákup výsadbového a ďalšieho potrebného materiálu a komunita dobrovoľníkov Za krajšie Gajary zabezpečuje pod dohľadom odborníkov organizáciu a realizáciu sadovníckych prác.

Cieľom projektu je od roku 2013 neustále rozširovanie plôch vegetácie v obci a vytváranie priaznivej mikroklimy v intraviláne obce. Hlavnými aktivitami projektu boli vytýkovanie lokalít vhodných na výsadbu, vytvorenie výsadbového návrhu a plánu, koordinácia a organizácia dobrovoľníkov, samotná realizácia výsadiieb, spájanie a prehlbovanie spolupráce medzi verejným a súkromným sektorom v obci, zapájanie lokálnych komunít a tiež zvyšovanie povedomia o potrebe tvorby a ochrane životného prostredia. Výstupy projektu preto možno rozdeliť na kvantitatívne (množstvo vysadených stromov a krov či plocha vysadených záhonov) a kvalitatívne výstupy (spájanie lokálnych komunít a dobrovoľníkov pre spoločnú vec, zvyšovanie zainteresovanosti samotných občanov o svoje okolie, rozvoj dobrovoľníctva a najmä zvyšovanie kvality života v obci).

Pri realizácii v roku 2013 bola na Hlavnej ulici vysadená čerešňová a javorová aleja, ktorá bola neskôr doplnená o ďalších 54 čerešní a 36

javorov. V obci sa uskutočnili aj výsadby ďalších alejí, napríklad jaseňovej aleje, v rámci ktorej bolo vysadených spolu 102 stromov, jarabínovej aleje (25 ks), aleje hlohov a okrasných jabloní (31 ks), hrabovej aleje (12 ks) a javorovej aleje (32 ks). V rámci akcie s názvom Vráťme orechy do Gajár bolo vysadených 13 orechov, v lokalite Špek bolo vysadených 30 stromov. Ďalšie výsadby boli vykonané v areáli základnej školy či ako dopĺňanie výsadby v obecnom parku. Revitalizácie verejných priestranstiev spojené s výsadbou záhonov boli realizované na ulici Na Riadku, pred kostolom, pred poštou, pred cintorínom a pri garážach SAD. Celkovo bolo od začiatku projektu až do júna 2022 vysadených 376 rôznych druhov stromov, 558 krov, 5134 trvaliek a 3330 cibuľovín. Na základe spolupráce s Urbárskou a pasienkovou spoločnosťou sa do novovytvorených záhonov ako mulčovací hmota využíva drevná štiepka z miestnych gajarských lesov.

Aktivity obce a komunity dobrovoľníkov Za krajšie Gajary sú tiež orientované na zlepšovanie životného prostredia, ku ktorým patrí čistenie okolia obce prostredníctvom dobrovoľníckych brigád, napr. čistenie lesa

„stará Strelnica“ (70 účastníkov), čistenie lesa „Za Špekcom“ (120 účastníkov), čistenie lesa „Gabuzák“ (60 účastníkov), čistenie lesíka a okolia židovského cintorína (13 účastníkov). Komunita Za krajšie Gajary nezabúda ani na vzdelávanie žiakov v oblasti životného prostredia a v spolupráci so základnou školou organizuje rôzne edukačné aktivity a projekty. Deti sa na technických prácach naučia pestovať bylinky a tieto vedomosti si utvrdzujú v rámci praktického vyučovania priamo v školskej produkčnej záhrade. Pre žiakov prvého stupňa bola v rámci výučby zrealizovaná exkurzia na zberný dvor odpadov. S cieľom podpory biodiverzity bol realizovaný projekt, v rámci ktorého sa vysadil 40-metrový záhon kvetov pre opeľovače, kríky a stromy, a takisto bol uskutočnený aj pilotný projekt extenzívnej zelenej strechy v areáli ZŠ Gajary.

Občianske združenie KATARÍNKA

Projekt

**Katarínka – záchrana ruín
Kláštora a Kostola sv. Kataríny
Alexandrijskej**

www.katarinka.sk

Projekt je zameraný na záchranu ruín Kláštora a Kostola sv. Kataríny Alexandrijskej. Kláštor sv. Kataríny, ktorý patril františkánskemu rádu, bol založený v roku 1618 na mieste prastarej gotickej kaplnky s cintorínom. V roku 1786 bol nariadením cisára Jozefa II. Kláštor sv. Kataríny zrušený, čo predznamenovalo jeho postupné pustnutie. Ruiny objektu sa nachádzajú v katastrálnom území obce Dechtice na území CHKO Malé Karpaty v prírodnej rezervácii Katarína so 4. stupňom ochrany prírody. Práce na záchrane ruín realizuje OZ Katarínka od roku 1994, pričom hlavnou myšlienkou projektu je záchrana a konzervácia národnej kultúrnej pamiatky, zveľadenie a sprístupnenie okolitého areálu, ako i priblíženie pútavej histórie tohto miesta všetkým návštevníkom. Zámerom projektu nie je kompletná rekonštrukcia objektu ruín, ale zachovanie a bezpečné sprístupnenie pamiatky v prírodnom prostredí, jej pôvodnej siluety a rázu objektu prostredníctvom konzervácie, ktorá je realizovaná tradičnými technikami a použitím materiálov daného obdobia. K výstupom projektu patrí aj rekonštrukcia kostolnej veže a vybudovanie vyhládavej plošiny na jej vrchole. Postup obnovy a konzervovania múrov kostola a kláštora či archeologický výskum sú realizované pod odborným dohľadom Krajského pamiatkového úradu Trnava. Získané poznatky z výskumov napomáhajú pri samotných prácach a slúžia tiež na vzdelávanie širokej odbornej verejnosti. Okrem záchranu ruín kostola a kláštora sa projekt priebežne zameriava aj na ďalšie činnosti, ktorými sú zveľadovanie okolitého areálu, osádzanie informačných tabúl a

priblíženie histórie tejto významnej kultúrnej pamiatky návštevníkom prostredníctvom vyškolených turistických sprievodcov.

Dôležitým aspektom projektu je, že záchrana a konzervácia sa dejú vďaka dobrovoľníckej práci nadšených, predovšetkým mladých ľudí počas dvojtýždňových letných táborov, v rámci ktorých mladí, pracujúci i rodiny prispievajú svojou prácou k zveľadeniu pamiatky. Dobrovoľníci sa v tábore približujú životu v kláštore v 17. storočí svojím životným štýlom, prácou a dokonca svojou „regulou“. Po celú dobu života v tábore sú odkázaní na život v prírode bez elektriny, na vodu z prameňa či jedlo pripravované v letnej kuchynke.

Počas roka sa taktiež realizujú vzdelávacie workshopy, zamerané na školenie mladých dobrovoľníkov v súvislosti s prípravou letných táborov. Workshopy slúžia na rozvíjanie ich organizačných schopností a tímovej spolupráce. Za 27 rokov bolo do projektu Katarínka zapojených približne 2000 dobrovoľníkov.

V rámci aktivít pre verejnosť (Noc kostolov, Deň otvorených dverí, Noc hradov a zrúcanín) členovia občianskeho združenia prezentujú ukážky pracovných činností spolu s výkladom pracovno-technických postupov. Súčasťou činnosti je poskytovanie historického výkladu turistom navštevujúcim Katarínku a sprístupnenie vyhliadkovej plošiny na kostolnej veži.

Projekt Katarínka dlhodobou a intenzívnou spolupracuje s obcami nachádzajúcimi sa v okolí – Dechtice, Chtelnica a Naháč. Okrem záchrany pamiatky a zveľaďovania okolitého areálu sa dobrovoľníci zapájajú do rozličných aktivít organizovaných obcami. Intenzívna spolupráca prebieha so Správou CHKO Malé Karpaty, s ktorou sú konzultované činnosti týkajúce sa pôsobenia v prírodnej rezervácii a tiež aj pri

udržiavaní hniezd chránených živočíchov, napr. sokola myšiara na nedostupných častiach múrov či plamienky driemavej vo veži kostola. OZ Katarínka tiež aktívne spolupracuje so záujmovým združením právnických osôb Zachráňme hrady, ktoré spája 28 organizácií zachraňujúcich hrady a ďalšie historické objekty na Slovensku. V rámci historického výskumu prebieha spolupráca so Západoslovenským múzeom v Trnave a Vlastivedným múzeom v Hlohovci. Partnermi projektu sú aj Združenie kresťanských spoločenstiev mládeže a Rehoľa menších bratov – františkánov.

Občianske združenie Korytnická železnica Ružomberok

Projekt

Korýtko vlakom, bicyklom

www.korytnickazeleznica.eu

Občianske združenie Korytnická železnica Ružomberok vzniklo za účelom oživenia časti zaniknutej úzkorozchodnej trate Ružomberok – Korytnica a jej využitia v rámci podpory turistického ruchu.

Táto úzkorozchodná železnica bola v prevádzke v rokoch 1908 – 1974 a slúžila na osobnú dopravu do Korytnice – kúpeľov, ale hlavne na dopravu drevnej hmoty pre drevospracujúci a papierenský priemysel.

Občianske združenie v spolupráci s mestom Ružomberok a oblastnou organizáciou cestovného ruchu REGION LIPTOV realizuje projekt *Korýtko vlakom, bicyklom* od roku 2018. Zabezpečuje manažment projektu, stará sa o rozvoj tohto areálu, jeho snahou je vyvíjať aj ďalšie aktivity, ktoré povedú k realizácii myšlienky obnovy trate Ružomberok – Korytnica/Donovaly. Dôležitým aspektom je aj využívanie územia v okolí trate a objavovanie unikátnych technických a prírodných pamiatok, ktoré v minulosti na trať nadväzovali a majú veľký potenciál pre rozvoj cestovného ruchu.

Projekt sa skladá z viacerých častí. Prvou je prevádzka osobného vlaku na trati Ružomberok – Malé nádražie – stanica Zápalkáreň. Druhou časťou projektu bolo vybudovanie stanice Zápalkáreň a treťou časťou je jej prevádzka a organizovanie pridružených kultúrno-spoločenských podujatí.

Vlak premáva v rámci letnej turistickej sezóny v mesiacoch júl, august cez víkendy a pri špeciálnych príležitostiach. Na trojkilometrovej trase zo železničnej stanice Ružomberok do stanice Zápalkáreň premáva vlak v hodinovom inter-

vale. Doprava je zabezpečovaná osobným motorovým vozňom a vagónom určeným na prepravu bicyklov a kočíkov. Počas cesty vlakom cestujúci objavujú panorámu mesta z netradičného pohľadu a zároveň sa môžu dozvedieť zaujímavosti z oblasti železnice a jej prevádzky. Projekt sa stretol s veľkým záujmom širokej verejnosti aj medzi návštevníkmi regiónu. Počas štyroch ročníkov bolo vypravených 1584 vlakov, ktoré prepravili spolu 20 657 osôb.

Občianske združenie získalo do užívania od mesta Ružomberok dlhodobo zanedbaný areál v blízkosti bývalej korytnickej železnice a vlečky Doprastav. Vzhľadom na možnosť prepojenia železničnej dopravy a nadväzujúceho cyklochodníka, ktorý pokračuje po telese bývalej železničnej trate až do Korytnice, občianske združenie v spolupráci s firmou Doprastav a Železnicami Slovenskej republiky znovu sprevádzkovalo trať a nadväzujúcu vlečku, na ktorú môže zachádzať vlak, a taktiež bolo vybudované provizórne nástupište. Areál si vyžiadal veľké úpravy v podobe

vyčistenia od náletových krovín a vyvezenia veľkého množstva odpadu z čiernych skládok. Nasledovali terénne úpravy a samotné vybudovanie stanice Zápalkáreň a inžinierskych sietí. Terénne úpravy pozostávali z dovezenia kvalitnej zeminy a vysadenia trávy, stromov a okrasných rastlín. Samotnú stanicu Zápalkáreň tvoria dva lodné kontajnery, ktoré poskytujú zázemie pre návštevníkov v podobe infocentra a priestoru na občerstvenie.

V okolí stanice sa nachádza posekanie a stojan na bicykle s možnosťou nabíjania elektrobicyklov. Areál poskytuje bohatý priestor na konanie piknikov, prípadne na rôzne hry či usporiadanie tematických sprievodných kultúrno-spoločenských akcií so zameraním

na predstavenie blízkeho okolia krajiny, ľudí a ich zvyklostí. Akcie sa tešia čoraz väčšej návštevnosti a nemalou mierou prispievajú k oživeniu celej príľahlej lokality mesta. Veľmi úspešné sú najmä modelárske, farmárske, papierenské či divadelné dni. V areáli sa tiež plánuje vybudovanie expozície bývalej Korytnickej železnice.

Projekt je vzorom, ako využiť existujúcu, na prvý pohľad nepotrebnú infraštruktúru a potenciál územia pre rozvoj cestovného ruchu. Je tiež dobrým príkladom spolupráce mestskej samosprávy a občianskej iniciatívy pri vytváraní novej turistickej atrakcie.

Občianske združenie

Naše Zálesičko

Projekt

**Korzo Zálesie – revitalizácia
nábrežia Malého Dunaja pre
voľnočasové aktivity**

www.nasezalesicko.sk

OZ Naše Zálesičko tvoria nadšenci z rôznych profesijných oblastí, ktorí dlhodobo pracujú na budovaní vyspelej a ekologicky zodpovednej komunity v spolupráci s obcami, samosprávnym krajom a mimovládny organizáciami. V rámci projektu Korzo Zálesie bolo postupne od roku 2013 po etapách pretvárané zanedbané nábrežie Malého Dunaja v Zálesí na živú dedinskú promenádu a bola vytváraná moderná ekoturistická destinácia podporujúca hodnotné kultúrne prvky.

Cieľom projektu bol návrat čistej prírody a postupná realizácia prírodných architektonických prvkov tvoriacich ucelený ráz Korza Zálesie. Od architektonických návrhov, myšlienok až po ich realizáciu sa do projektu zapojilo viac ako 100 dobrovoľníkov.

Postupnou revitalizáciou znečisteného brehu Malého Dunaja (lokalita Natura 2000), z ktorého bolo vyvezených a vyseparovaných 303 ton odpadu, vznikol priestor umožňujúci prechádzky v prírode, objavovanie fauny a flóry, priestor na oddych vodákov, turistov, cykloturistov aj domácich obyvateľov.

Občianske združenie svojimi aktivitami v spolupráci s dobrovoľníkmi premenilo bývalé smetisko na brehu rieky na oddychovú plochu s malou rozhľadňou – Majákom a dreveným dubovým mólom ponad hladinu Malého Dunaja na premostenie zátoky. Tento multifunkčný objekt umožňuje zaparkovať lode, slúži cyklistom a chodcom, prepája odľahlú časť Zálesia so zastavaným územím popri vode. Mól slúži aj na kultúrne podujatia a výstavy (napr. Plenér na Korze, Plastiky na Korze, Jazz

na Korze, Vianoce na Korze). Jeho súčasťou sú aj multifunkčné altánky na piknik, kde je možnosť dotýkať sa priamo hladiny vody. Ďalšou aktivitou bolo vybudovanie prírodného amfiteátra na malé kultúrne aktivity s výhľadom na vodu, ktorý je prístupný celej verejnosti. Zámerom je využívanie amfiteátra na menšie akustické a jazzové koncerty, divadlá pre deti alebo besedy. Postupne sa v Zálesí buduje kultúrno-ekologické centrum aj autobusová zástavka so zelenou strechou. Jednotlivé objekty sú postavené tak, že časom splynú s prírodou naokolo, architektúra stavieb je z prírodného materiálu, citlivo zasadená do prírody.

Každá časť zrealizovaná od roku 2013 je logicky zväzovaná v urbanistickom pojme s dôrazom na synergiu človeka a prírody, o čom vypovedajú ocenenia Top 100 udržateľná destinácia sveta za rok 2020, Cena za architektúru CE ZA AR 2020 – kategória exteriér, ktoré projekt získal. Korzo Zálesie ako projekt dobrej praxe navštívil aj eurokomisár Jean Pierre Halkin.

V rámci vzdelávania organizuje združenie environmentálne prednášky, výpravy do prírody a podporuje osvetu o udržateľnej doprave. V rámci dobrovoľníckej aktivity občianske združenie vysadilo darované kríky, kvety, stromy spolu s občianskym združením Sadíme stromy. Touto aktivitou boli prinavrátené do lokality pôvodné druhy stromov, ako sú napr. duby letné, a tým bol podporený prirodzený biotop, posilnená protierózna ochrana brehov a vodozádržná funkcia porastov.

V rámci podpory vizuálneho vzhľadu Zálesia

bol na plánovanej cyklotrase vybudovaný multifunkčný altánok a vysadená ovocná aleja so 130 stromami historických odrôd čerešní, hrušiek, sliviek, mirabeliek, moruší, líp a 45 borievok na podporu biodiverzity v príľahlej poľnohospodárskej krajine s monokultúrnymi poľami.

V snahe zabezpečiť priechodnosť brehov Dunaja pre verejnosť iniciovalo občianske združenie úspešnú petíciu za odstránenie plotov – čiernych stavieb z verejných pozemkov.

Korzo Zálesie sa stalo súčasťou prostredia predstavujúceho genius loci, z ktorého čerpá hodnotovú inšpiráciu a určuje záleskú kultúrnu identitu. Projekt neverbálne odhaľuje identitu a vzťah Zálesanov k prírode, životnému prostrediu. Je to pootvorenie okna do naturálnej prírody priamo v intraviláne obce. Obyvatel

nemusí cestovať za kultúrou a zeleňou mimo obce, ale sú mu ponúkané priamo v mieste bydliska. Korzo Zálesie nesie v sebe aspekty urbanizmu, človeka žijúceho v satelite, prírodu, kultúru, spoluprácu, dobrovoľníctvo. V neposlednom rade sa svojou činnosťou snaží inšpirovať ďalšie obce, mestá či združenia.

Obec

Nitrianska Blatnica

Projekt Komplexné reštaurovanie Rotundy sv. Juraja v Nitrianskej Blatnici a revitalizácia jej okolía

www.nitrianskablatnica.sk

Rotunda sv. Juraja je z hľadiska dnešného stupňa poznania najstaršou stojacou stavbou na území Slovenska a v širšom priestore strednej Európy. Bola postavená v polovici 9. storočia v čase existencie Veľkej Moravy. Je vzdialená len 4 kilometre od veľkomoravského hradiska Valy Bojná I a 7 kilometrov od hradiska Ducové-Kostelec, na ktorom sa zachovali rozmerovo aj tvarovo identické základy rotundy. Nachádza sa na okraji skalnatého výbežku vo výške 450 m n. m. na úbočí vrchu Marhát, približne 5,5 kilometra od obce Nitrianska Blatnica. Je jediným zachovaným dokladom dávneho osídlenia – osady, ktorá v 13. storočí zanikla.

Rotunda postupne pustla a stala sa z nej ruína. V období 1530 – 1541 bola opravovaná a koncom 16. a začiatkom 17. storočia bola k južnej stene lode rotundy prístavená pustovňa. V roku 1777 došlo k radikálnej úprave interiéru a exteriéru rotundy. Zároveň so stavebnými zmenami v rotunde bola v tomto období opravená a zväčšená aj prístavba pustovne. V 18. storočí vznikol objekt tzv. pustovníckej školy a v roku 1965 bola budova školy, ktorá neskôr slúžila ako horáreň, asanovaná.

Baroková úprava výrazne zmenila pôvodný výraz a vzhľad rotundy. Aj to bol jeden z dôvodov, prečo bola rotunda považovaná do roku 1973 za renesančno-barokovú stavbu. V roku 1973 bol vykonaný prvý stavebno-historický výskum a v nadväznosti na jeho zistenia aj rozsiahly archeologický výskum. Výstupy oboch výskumov zaradili vznik rotundy do prvej polovice 11. storočia. Archeologický výskum navyše

predpokladal, že nadzemné murivo rotundy bolo vybudované na starších veľkomoravských základoch.

Rotunda v priebehu 19. storočia prechádzala fázami poškodení a zároveň väčším množstvom opráv a s nimi súvisiacimi zmenami či poškodeniami originálnych častí, najmä korunnej profilovanej rímsy veže a laterny. Z dôvodu častého zatekania cez strechu dochádzalo k rozsiahlym stratám, hlavne barokových omietok a tvaroslovia barokových štukových architektonických detailov v interiéri.

Cieľom projektu bolo komplexné reštaurovanie rotundy, ktoré sa začalo v roku 2009 pod vedením reštaurátora, akademického maliara Jozefa Doricu a trvalo sedem rokov. Postupné odkrývanie najstaršej hmoty rotundy spod mladších opráv v interiéri prinieslo ďalšie nové zásadné nálezy a zmenilo zaradenie vzniku stavby zo skorších pamiatkových výskumov. Napríklad bolo objavené predrománske okno a na základe analógie s najstaršími oknami v Kopčanoch bolo možné vznik rotundy posunúť do predrománskeho obdobia 9., prípadne 10. storočia, čo potvrdil aj výskum rádiouhlíkovou metódou v roku 2016. Bol objavený maľovaný konsekračný kríž, ktorý mal latinský tvar, a fragmenty druhého kríža. Našli sa tu aj fragmenty nástennej maľby neznámeho svätca zo 17. storočia a veľa ďalších detailov, ktoré spolu so zistením technologického spôsobu výstavby múrov jednoznačne posunuli vznik rotundy do predrománskeho obdobia. Vzhľadom na uvedené zistenia bola stanovená metodika reštaurovania rotundy tak,

aby boli sprístupnené dve zachované stavebné etapy, najstaršia predrománska a posledná baroková prestavba.

V rámci projektu sa v okolí rotundy realizovala terénna úprava a vybudoval sa nový amfiteáter. V lese na ostrožnom výbežku vo vzdialenosti približne 150 metrov severne nad kostolom stojí súsosie Golgoty. Čiastočným odlesnením bezprostredného okolia súsosia sa obnovilo vizuálne prepojenie týchto dvoch národných kultúrnych pamiatok a vytvorilo sa oddychové miesto pre pútnikov. Takmer 500-ročná tradícia radí Rotundu sv. Juraja k najstarším pútnickým miestam na Slovensku a už dávnejšie sa začala spájať aj s pripomínaním cyrilo-metodskej misie. Pri rotunde sa slúži fundačná omša za početnej účasti veriacich pútnikov z celého

Slovenska. Na každoročnom organizovaní svätoturajských pútí sa podieľajú desiatky dobrovoľníkov z radov miestnych spoločenských a záujmových organizácií. Jedným z partnerov projektu bolo i občianske združenie Rotunda Jurko. Nitrianska Blatnica je jednou z významných zastávok Cyrilo-metodskej cesty, ktorá vedie z Velehradu do Ríma.

Za komplexnú stavebnú obnovu a reštaurovanie Rotundy sv. Juraja získala obec Nitrianska Blatnica cenu ministra kultúry Fénix – Kultúrna pamiatka roka 2016, ako aj Výročnú cenu revue Pamiatky a múzeá v kategórii reštaurovanie za rok 2016. Akademický maliar Jozef Dorica získal v roku 2015 Cenu prof. Karla Veselého za rok 2014 za reštaurovanie interiéru rotundy od Komory reštaurátorov.

Z HISTÓRIE CENY SLOVENSKEJ REPUBLIKY ZA KRAJINU

Cena Slovenskej republiky za krajinu 2010

Cenu Slovenskej republiky za krajinu 2010 získala **Nadácia Ekopolis** za *Projekt trvalej starostlivosti o krajinu* prostredníctvom grantových programov Nadácie Ekopolis.

Laureát bol nominovaný na Cenu Rady Európy za krajinu 2010/2011 ako jediný reprezentant Slovenskej republiky a získal špeciálne uznanie medzinárodnej poroty.

Osobitné uznanie odbornej komisie boli v prvom ročníku národného kola udelené nasledujúcim nominantom:

- **Bratislavskému regionálnemu ochranárskemu združeniu** za projekt *Veľkolésky ostrov, návrat k tradičnému hospodáreniu v Dunajských luhoch* v oblasti manažmentu krajiny v území so špecifickým režimom za vysokú vzorovú hodnotu,
- **obci Suchá nad Parnou** za projekty *Realizácia ekologickej siete a integrovaný manažment využitia prírodných zdrojov a Učíme sa navzájom za komplexný prístup k lokálnemu manažmentu krajiny*, za zapojenie verejnosti do riešenia projektu, systematické zvyšovanie environmentálneho povedomia verejnosti a tiež za príkladné zabezpečenie udržateľnosti projektu.

Cena Slovenskej republiky za krajinu 2012

Cenu Slovenskej republiky za krajinu 2012 získala nezisková organizácia **Čiernohronska železnica** za projekt *Záchrana, obnova a prevádzka Čiernohronskej železnice v Čiernom Balogu* za návrat ľudí do krajiny prostredníctvom obnovy technického diela v krajine, za prinavrátenie identity regiónu Čierny Balog a zachovanie kultúrneho dedičstva.

Do 2. ročníka ceny boli nominované 4 projekty. Osobitné uznanie odbornej komisie neboli v tomto ročníku udelené.

Cena Slovenskej republiky za krajinu 2014

Cenu Slovenskej republiky za krajinu 2014 získala spomedzi 6 nominantov obec **Liptovská Teplička**

za projekt *Zachovanie unikátnych historických krajinných štruktúr*. Odborná komisia udelila cenu za obnovu a zachovávanie historických krajinných štruktúr – terasových políčok ako charakteristických črt krajiny v horských prírodných podmienkach prostredníctvom efektívnych manažmentových opatrení (hospodárenia). Obec Liptovská Teplička úspešne reprezentovala Slovenskú republiku a získala špeciálne uznanie medzinárodnej poroty Ceny Rady Európy za krajinu 2014/2015.

Osobitné uznanie odbornej komisie boli v 3. ročníku národného kola udelené nasledujúcim nominantom:

- **občianskemu združeniu Priatelia trstenkej prírody** za projekt *Revitalizácia meandra Starého Hornádu* za pochopenie hodnoty krajiny, environmentálne prebudenie komunity a revitalizáciu krajiny prostredníctvom dobrovoľníckych aktivít,
- **obci Horný Tisovník** za projekt *Obnova historickej pamäti miesta* za znovuobjavenie historickej pamäti, identity a symbolov miesta v krajine prostredníctvom čítania odkazu minulosti.

Cena Slovenskej republiky za krajinu 2016

Cenu Slovenskej republiky za krajinu 2016 získalo spomedzi 10 nominantov **mesto Hriňová** za projekt *Hriňovské lazy – krajina hodnôt*.

Odborná komisia udelila cenu za zachovanie tradičného spôsobu života obyvateľov žijúcich v harmónii s krajinou v špecifických formách osídlenia a príkladnú spoluprácu všetkých zapojených subjektov rozvoja.

Laureát bol nominovaný na Cenu Rady Európy za krajinu 2016/2017 a získal špeciálne uznanie medzinárodnej poroty.

Osobitné uznanie odbornej komisie boli v 4. ročníku národného kola udelené nasledujúcim nominantom:

- **občianskemu združeniu Pro Eberhard** za projekt *Zelená oáza pri Malom Dunaji s rozhľadňou Hniezdo* za výnimočný rozvoj komunitných a medzigeneračných vzťahov a vytvorenie rekreačno-oddychovej zóny pre zmysluplné trávenie voľného času miestnych obyvateľov,
- **neinvestičnému fondu Muránska planina** za projekt *Pre prírodu Muránskej planiny* za výnimočný a jedinečný prístup k revitalizácii vodného toku Muránky a príkladný manažment okolitej krajiny,
- **záujmovému združeniu právnických osôb Zachráňme hrady** za projekt *Zachráňme hrady – projekt obnovy slovenských hradov* za koordinovaný prístup k záchrane stredovekých hradov ako významnej historickej pamäti slovenskej krajiny.

Cena Slovenskej republiky za krajinu 2018

MŽP SR udelilo Cenu SR za krajinu v roku 2018 občianskemu združeniu **Kalvársky fond** za realizáciu projektu *Barokový krajinný areál s architektonickým komplexom Kalvárie na vrchu Scharffenberg v Banskej Štiavnici* za záchranu ohrozeného unikátneho krajinného komplexu dobrovoľníckou prácou s uplatnením špecifických manažérskych postupov.

O cenu sa v tomto ročníku uchádzalo až 12 nominantov.

Osobitné uznanie odbornej komisie boli udelené nasledujúcim nominantom:

- **mestu Holíč** za projekt *Sprievodca bylinovou záhradou* za významný profesionálny prínos k obnove zabudnutej barokovej komponovanej krajiny,

- **občianskemu združeniu Katarínka** za projekt *Katarínka – dobrovoľnícka záchrana ruín Kláštora a Kostola sv. Kataríny Alexandrijskej* za dlhodobú dobrovoľnícku prácu pri obnove historickej pamiatky prezentujúcu historické pracovné postupy a úctu ku krajine a hodnotám,
- **občianskemu združeniu kRAJ** za projekt *Včelí kRAJ* za zachovávanie včelárstva a podporu biodiverzity krajiny s výnimočným humánnym a sociálnym aspektom.

Cena Slovenskej republiky za krajinu 2020

Cenu SR za krajinu v roku 2020 získalo **občianske združenie kRAJ** za realizáciu projektu *Včelí kRAJ*. Odborná komisia udelila túto cenu za zachovávanie a propagáciu včelárstva, podporu biodiverzity krajiny a rozvoj sociálnej ekonomiky s výnimočným humánnym aspektom. **Laureát bol nominovaný na účasť v Cene Rady Európy za krajinu 2020/2021**, kde získal špeciálne uznanie medzinárodnej poroty.

Osobitné uznanie odbornej komisie boli udelené nasledujúcim nominantom:

- **občianskemu združeniu Ekoenergia** za projekt *Bioklimatický Park Drienová* za pozitívny príklad revitalizácie poľnohospodárskej krajiny a krajinných štruktúr,
- **občianskemu združeniu Združenie na záchranu Lietavského hradu** za projekt *Združenie na záchranu Lietavského hradu* za dlhodobú dobrovoľnícku prácu pri obnove historickej pamiatky a inšpiratívny príklad zachovávania kultúrneho dedičstva.

CENA RADY EURÓPY ZA KRAJINU

V roku 2008, v zmysle článku 11 Dohovoru o krajine Rady Európy, bola Výborom ministrov Rady Európy (Uznesenie CM/Res (2008)3) ustanovená Cena Rady Európy za krajinu (*The landscape Award of the Council of Europe*). Účelom Ceny Rady Európy za krajinu je oceniť vzorové praktické iniciatívy zamerané na dosiahnutie cieľovej kvality krajiny a zvýšiť povedomie občianskej spoločnosti o hodnotách krajiny.

Cena Rady Európy je čestným vyznamenaním, ktorého cieľom je oceniť koncepcie alebo opatrenia implementované miestnymi orgánmi, ich zoskupeniami, alebo pozoruhodné projekty mimovládnych organizácií v oblasti trvalo udržateľnej ochrany, manažmentu a/alebo plánovania krajín. Cena Rady Európy má formu diplomu a je ocenením procesu implementácie dohovoru na národnej alebo nadnárodnej úrovni, ktorý vedie k efektívnym a merateľným úspechom.

Úlohou ocenenia je tiež zvyšovať povedomie o význame krajiny pre ľudský rozvoj, upevňovať európsku identitu, blaho jednotlivcov a spoločnosti ako celku a posilňovať účasť verejnosti v procesoch rozhodovania o koncepciách týkajúcich sa krajiny.

V prípade výnimočných projektov môže medzinárodná porota udeliť aj špeciálne uznanie.

Kandidátmi na udelenie ceny sa môžu stať miestne alebo regionálne orgány a ich zoskupenia, mimovládne organizácie alebo cezhraničné miestne alebo regionálne orgány a zoskupenia miestnych a regionálnych orgánov za predpokladu, že spoločne spravujú príslušnú krajinu.

Návrhy na udelenie Ceny Rady Európy za krajinu predkladajú zmluvné strany Výborom expertov uvedených v článku 10 Dohovoru o krajine Rady Európy.

Slovenská republika na základe výsledkov národného kola nominuje svojho zástupcu na účasť v Cene Rady Európy za krajinu.

Pravidlá vzťahujúce sa na Cenu Rady Európy za krajinu boli prijaté Výborom ministrov 20. februára 2008 na 1018. stretnutí zástupcov

ministrov. Cena bola prvýkrát udelená v roku 2009, bez účasti kandidáta zo Slovenskej republiky.

Cenu Rady Európy za krajinu získali:

- v 1. ročníku 2008/2009 **Francúzska republika** za projekt *Deule park* (Lille Métropole),
- v 2. ročníku 2010/2011 **Talianska republika** za projekt *Carbonia: landscape machine* (Carbonia),
- v 3. ročníku 2012/2013 **Poľská republika** za projekt *Preserving ecological value in the landscape of the Szprotawa river valley* (Dolnośląski Zespół Parków Krajobrazowych),
- v 4. ročníku **Maďarsko** za projekt *The borderless cooperation of local communities for the landscape heritage of „Fabulous“ Hétes* (Local government of Bődeháza, Gáborjánháza, Szijártóháza, Zalasombatfa, Greenways Methodological Association, Iron Curtain Trail Association),
- v 5. ročníku 2016/2017 **Litovská republika** za projekt *Regeneration of Daugavpils Fortress to Preserve Cultural and Historical Objects* (Daugavpils City Council),
- v 6. ročníku 2018/19 **Švajčiarska konfederácia** za projekt *Renaturation of the River Aire* (Republic and Canton of Geneva),
- v 7. ročníku 2020/2021 **Taliansko** za projekt *Biodiversity in the city. Bergamo, the Astino Valley* (Fondazione della Misericordia Maggiore of Bergamo).

Slovenská republika získala špeciálne uznanie medzinárodnej poroty Ceny Rady Európy za krajinu v štyroch ročníkoch:

- 2010/2011 za *Projekt trvalej starostlivosti o krajinu prostredníctvom grantových programov Nadácie Ekopolis* realizovaný **Nadáciou Ekopolis**,
- 2014/2015 za projekt *Zachovanie unikátnych historických krajinných štruktúr* realizovaný **obcou Liptovská Teplička**,
- 2016/2017 za projekt *Hriňovské lazy – krajina hodnôt* realizovaný **mestom Hriňová**,
- 2020/2021 za projekt *Včelí kRAJ* realizovaný **občianskym združením kRAJ**.

VYHLASOVATEĽ CENY SLOVENSKEJ REPUBLIKY ZA KRAJINU

Ministerstvo životného prostredia SR
Námestie Ľ. Štúra 1
812 35 Bratislava

Mgr. Zlatica Csontos Šimoňáková
+421 2 5956 2357
zlatica.simonakova@enviro.gov.sk

RNDr. Ida Vanáková
+421 2 5956 2476
ida.vanakova@enviro.gov.sk

NÁRODNÝ KOORDINÁTOR CENY SLOVENSKEJ REPUBLIKY ZA KRAJINU

Slovenská agentúra životného prostredia
sekcia environmentalistiky a riadenia projektov
Tajovského 28
975 90 Banská Bystrica

Mgr. Michal Maco
+421 48 4374 111
generalnyriaditel@sazp.sk

Mgr. Iveta Bohálová
+421 48 4374 174
iveta.bohalova@sazp.sk

www.cenazakrajinu.sk
cenazakrajinu@sazp.sk

© 2023

Vydala: Slovenská agentúra životného prostredia, Banská Bystrica

Zostavil: kolektív autorov SAŽP

Fotografie: archív SAŽP, archív nominovaných subjektov

Grafické spracovanie: Slovenská agentúra životného prostredia, Banská Bystrica

Aktivita je realizovaná v rámci národného projektu
Zlepšovanie informovanosti a poskytovanie poradenstva v oblasti zlepšovania kvality životného prostredia na Slovensku.
Projekt je spolufinancovaný z Kohézneho fondu v rámci Operačného programu Kvalita životného prostredia.